I. Uluslararası-International

SELÇUKLU TARİHİ COĞRAFYASI SEMPOZYUMU Bildiri Kitabı

Seljuk Historical Geography Symposium Proceedings Book

Editör
Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI

NEÜ
YAYINLARI

NEÜ YAYINLARI

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 52
I. Uluslararası Selçuklu Tarihi Coğrafyası Sempozyumu Bildiri Kitabı Suriye, Irak , Filistin
I. International Seljuk Historical Geography Symposium Proceedings Book Syria, Iraq, Palestine

Editör
Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI

Editör Yardımcıları
Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞCU
Doç. Dr. Ali Fuat BAYSAL
Doç. Dr. Murat AK
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya ŞİMŞİR

Grafik & Tasarım
Büşra UYAR
Muhammed Sami TEKİN
Mustafa ALTINTEPE

Kapak Resmi
Ayşe Zehra SAYIN'a ait
Ortadoğu Minyatürü

Baskı/Cilt
Sebat Ofset Matbaacılık
Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cd. No:57
Karatay/KONYA
Tel:0332 342 01 53 sebat@sebat.com
KTB. S. No:46039

ISBN
978-605-700-69-05

Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok.
No: 11/1 Meram / KONYA
0332 221 0 575 - www.neuyayin.com

Kasım, 2020

** Bu eserin tüm hakları Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları'na aittir. Fotokopi yöntemiyle çoğaltılamaz, kaynak gösterilmedikçe resim, şekil vb'leri kullanılamaz.*

** Kitapta yazılı olan her türlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.*

SELÇUKLU DÖNEMİ KUDÜS SAVUNMASINDA HAÇLI SEFERLERİNE KARŞI CİHÂDA TEŞVİK -İBN ASÂKİR'İN (571/1176) KİTÂBU'L-CİHÂD'I ÖRNEĞİ-

İsa AKALIN[1]

Özet

Cihâd, nefisle mücadele, İslâm'ı tebliğ ve düşmanla savaşma anlamlarında kullanılan bir kavramdır. Arapça'da güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak anlamındaki cihâd, dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermektir. Bir İslâm hukuku kavramı olarak ise daha çok Müslüman olmayanlarla savaşmak demek olan cihâd, tasavvufta nefsi dizginleme çabası için kullanılmıştır. Bu kapsam genişliğiyle beraber İslâm hukukçularının daha çok "Müslüman olmayanlarla savaş" anlamındaki cihâda ağırlık vermeleri, bu tür cihâdın hukukî bir mahiyette olması ve birtakım hukukî sonuçlar doğurması nedeniyledir. Nitekim fıkıh kitaplarında, başta savaş ve barış münasebetleri olmak üzere devletler hukukuyla ilgili konuların ele alındığı bölümler "kitâbü'l-cihâd" (ve "kitâbü's-siyer") olarak adlandırılmıştır. Bunun yanında nefisle mücâhede şeklindeki cihâdla daha çok tasavvuf ehli ilgilenmiştir. Bu sebeple cihâdın savaştan ibaret olduğunu düşünmek gerçeği yansıtmadığı gibi cihâda yalnız savaş veya yalnız nefisle mücadele anlamının verilmesi, Kur'an ve Sünnet'te ifade edilen anlam ve kapsamı bakımından eksik ve yanlış sayılır.

Cihâdla ilgili birçok hadîs mevcut olup, bunlar kimi müstakil eserlere konu olduğu gibi hadîs kitaplarında da "kitâbü'l-cihâd" veya "fezâilü'l-cihâd" başlıkları altında bir araya getirilmiştir. Genel anlamda cihâddan ve faziletinden bahseden hadîsler yanında kime karşı ve nasıl cihâd yapılacağına dair çeşitli hadîsler de vardır: "Mücâhid nefsiyle cihâd edendir"; "Mümin kılıcı ve diliyle cihâd eder"; "Müşriklere karşı mallarınız, nefisleriniz ve dillerinizle cihâd edin"; "Cihâdın en faziletlisi zalim sultanın yanında hakkı söylemektir".

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Antalya, isaakalin@hotmail.com.

Halep Atabegliği'nin kurucusu Nureddin Mahmud b. Zengî (569/1174) dönemi ilim adamlarından hadisçi ve *Târîhu Medîneti Dımaşk* adlı hacimli eseriyle tanınan İslâm tarihçisi İbn Asâkir (571/1176), Nureddin Zengî'nin ricasıyla, *el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd* adlı cihâdın faziletlerine dair kırk hadîs kitabını, Müslümanları Haçlılara karşı savaşa teşvik amacıyla hazırlamıştır. Müslümanların Haçlılara karşı savaşlarda teşvik ve teşci edilmesinde vâizlerin, hatiplerin, komutanların etkili konuşmaları yanında ilim adamlarının cihâda dair hazırladıkları kitapların da önemli bir yeri vardır.

Anahtar kelimeler: Kudüs, Haçlı Seferleri, İbn Asâkir, Cihâd.

SELJUKIED PERIOD IN THE DEFENSE OF JERUSALEM JIHAD ENCOURAGEMENT AGAİNST THE CRUSADES - EXAMPLE OF IBN ASÂKIR (571/1176) KITÂBU AL-JIHAD -

Abstract

Jihad is a concept used to fight nafs, to communicate Islam, and to fight the enemy. Jihad means to use power and effort in Arabic, to use all the means it can to accomplish a job, to learn religious orders, to live and teach them accordingly, to order good and to avoid evil, to declare Islam, to fight against the nafs and external enemies. As a concept of Islamic law, jihad, which means fighting more non-Muslims, was used to try to restrain the nafs in sufism. With this scope, Islamic jurists mostly concentrate on jihad, which means "fighting non-Muslims", because this type of jihad is of a legal nature and has some legal consequences. As a matter of fact, the chapters in the fiqh books dealing with issues related to the law of the states, especially war and peace, are named as "kitab al-jihad" (and "kitab as-siyer"). In addition, the Sufi people were more interested in the jihad in the form of a fight against the exquisite. For this reason, to think that jihad is a war does not reflect the truth, and to give jihad the meaning of war alone or to fight only with the nafs is incomplete and wrong in terms of the meaning and scope expressed in the Qur'an and Sunnah.

There are many hadiths related to jihad, and these are brought together under the titles of "kitâb al-jihad" or "fezâil al-jihad" in hadith books as well as subject to some independent works. In addition to the hadiths that talk about jihad and virtue in general, there are also various hadiths about whom and how to make jihad: "Mujahid is a jihad with his nafs". "The believer jihad with his sword and tongue".

"Jihad against the polytheists with your goods, your delights and your languages". "The most virtuous of jihad is to say the right beside the cruel sultan".

Nureddin Mahmud, the founder of Aleppo Atabegliği b. The historian of the Zengî (569/1174) is known for his hadith and his voluminous work named Târîhu Medîneti Dımaşk. He prepared his forty hadith books for the purpose of encouraging Muslims to fight against the Crusaders. In addition to the effective speeches of preachers, orators and commanders, the books prepared by scientists have an important place in encouraging and promoting Muslims in the wars against the Crusaders.

Keywords: Jerusalem, Crusades, Ibn Asâkir, Jihâd.

Giriş

Dinî görünümlü Haçlı Seferlerinin nedenlerinden ve hedeflerinden biri, belki en önemlisi Ortadoğu'nun ekonomik zenginliklerinin Avrupa'ya taşınması ve Avrupalılarca bölüşülmesi olmakla beraber, bir diğer önemli nedeni ve hedefi de, Işın Demirkent'in dediği gibi, "Kutsal toprakları kurtarmak sloganıyla Türkleri Anadolu'dan atmak ve Anadolu ile birlikte bütün Yakındoğu'yu kendi ellerine geçirmektir. Avrupalılarca bu hareketin en önemli unsuru olarak ileri sürülen dinî motif ise, sadece itici bir güçtür. Çünkü Haçlı Seferleri düşüncesinin ortaya atıldığı sırada Avrupa'da yıllardan beri süregelen açlık, yoksulluk ve topraksızlık sıkıntılarının doğurduğu kargaşa yanında, ücretli askerlik anlayışı, savaşçı ve kolonizatör bir taşma hareketi de başlamış bulunuyordu."[2]

Kaynaklar, Haleb Zengî Atabeyliği"nin kurucusu Nureddin Mahmud b. Zengî'nin (569/1174), güzel yazısı, çok okuyan, ciddi seviyede fıkıh, özellikle Hanefî fıkhı bilgisiyle öne çıkan, geceleri ibadet ve zikir yapan, hadîs ilmiyle meşgul olan ve hadîs ezberleyip rivâyet eden âlim bir devlet adamı olduğunu ortaya koymaktadır.[3]

Nureddin Zengî, Dımaşk, Humus, Hama, Ba'lebek, Halep ve Urfa'da çok sayıda câmi, medrese, bîmâristan, han, ribât, hankâh, sebil inşa ettirmiş, onartmış ve kurumlara ait zengin vakıflar kurmuştur. Kendisi gibi âlim bir devlet adamı olan Nizâmülmülk'ten (485/1092) sonra çok sayıda medreseyi Müslümanların hizmetine sunan Nureddin Zengî'nin yaptırdığı medreseler arasında Dımaşk'taki Dârü'l-Hadîs

[2] Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. Önsöz, 1-5, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
[3] Bahattin Kök, "Nûreddin Zengî, Mahmud", *DİA*, 33/259-262, İstanbul, 2007.

Medresesi (Nûriyye Dârü'l-Hadîsi) de bulunmaktadır.[4]

İbn Asâkir, kitabının giriş yazısında besmele, hamdele ve salvelenin ardından, "adil, zâhid, mücâhid, murâbıt" olarak tavsif ettiği Nureddin Mahmud b. Zengî'nin, kendisinden "cihada dair anlaşılır metinli (المتن واضحة), muttasıl isnâdlı (متصلة الإسناد) ve mücâhidleri teşvik edici bir kırk hadîs derlemesi hazırlamasını arzuladığını" belirtmektedir.[5] Nureddin Zengî'nin bu sözleri, hadîs ilmine olan ilgisini ve hadîs terimlerine olan vukûfiyetini göstermektedir.

Askerî mücadelelerin başarısında askerî, teknik güç ve donanım kadar, askerin moral ve motivasyonu diye ifade edilebilecek manevî donanım ve destek te büyük öneme sahiptir. İslâm'daki gazâ, cihâd, vatan müdafaası, şehîdlik, gazilik öğretisi ve anlayışı İslâm ordularının başarılarının arka planındaki önemli manevî dinamiklerdir. Haçlı Seferlerinin organizatörleri, Hıristiyanları harekete geçirmek için "günahtan arınma, cennetin tapusu" gibi kavramlara mukabil, Haleb Atabegliği de Nûreddîn Mahmûd Zengî ve babası İmâdeddîn Zengî'nin yaptığı gibi "cihâd" ve "şehîdlik" kavramlarıyla Müslümanları, Haçlı prenslik ve kontluklarına karşı savaşmaya teşvik etmişler ve bunda muvaffak olmuşlardır.[6]

Nefisle mücâhede şeklindeki cihâdla daha çok tasavvuf ehli ilgilenmiştir. Bu sebeple cihâdın savaştan ibaret olduğunu düşünmek gerçeği yansıtmadığı gibi cihâda yalnız savaş veya yalnız nefisle mücadele anlamının verilmesi, Kur'ân ve Sünnet'te ifade edilen anlam ve kapsamı bakımından eksik ve yanlış sayılır.

Cihâdla ilgili birçok hadîs mevcut olup, bunlar kimi müstakil eserlere konu olduğu gibi hadîs kitaplarında da "kitâbü'l-cihâd" veya "fezâilü'l-cihâd" başlıkları altında bir araya getirilmiştir. Genel anlamda cihâddan ve faziletinden bahseden hadîsler yanında kime karşı ve nasıl cihâd yapılacağına dair çeşitli hadîsler de vardır:

"Mücâhid nefsiyle cihâd edendir".[7]

"Mümin kılıcı ve diliyle cihâd eder".[8]

"Müşriklere karşı mallarınız, nefisleriniz ve dillerinizle cihâd

[4] Nuaymî, ed-Dâris fî Târîḫi'l-Medâris, nşr. Ca'fer el-Hasenî, 1/99-100, 606-649, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, Kahire, 1408/1988.

[5] İbn Asâkir, el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd, s. 107, tah. Ahmed Abdülkerim Hulvani, Dârü'l-Fida, Dımaşk, 1411/1991.

[6] Abdulcelil, Işık, "Haleb Zengî Atabegliği"nin Haçlılar ile Mücadelesinde Maneviyatın Rolü", Kilis Üniversitesi, SBE Dergisi, C. 8, S. 16, s. 264-269, Kilis, 2018.

[7] Tirmizî, Feżâ'ilü'l-cihâd 2.

[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/ 456.

edin".[9]

"Cihâdın en faziletlisi zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir".[10]

Kırk Hadîs Derleme Geleneği

Kırk hadîs derleme geleneği hicrî II. (m. VIII.) yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmış olup "Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir" meâlindeki zayıf isnâdlı bir hadise dayanmaktadır.[11] Kırk hadîs hıfzetmenin faziletine söz konusu hadîsin zayıf veya mevzû` isnâdlı olduğuna dair değerlendirmeler bulunmakla birlikte[12]; bu rivâyetin farklı tariklerinde yer alan; kırk hadîs derleyerek Allah tarafından fakîh olarak yazılma, kıyamet gününde fakîh ve âlim olarak diriltilip haşredilme, Resûl-i Ekrem'in -sallalahu aleyhi ve sellem- şefaatine nâil olma, cennet kapılarının hangisinden isterse ondan girme ve âlimler zümresinde yazılıp, şehidler zümresinde haşr edilme ümidi birçok âlimi kırk hadîs derlemesi hazırlamaya yöneltmiştir. Kırk hadis yazma geleneği yerleştikten sonraki dönemlerde de sırf bu geleneği devam ettirmek, okuyanların duasını almak, sevap kazanmak veya bir hastalıktan kurtulmak için bu yönde eser verenler olmuştur.[13]

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِمَّا يَنْفَعُهُمْ مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَفُضِّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعِينَ دَرَجَةً

"Ümmetimden her kim din işlerinde kendilerine faydalı olacak kırk hadisi ezberlerse, kıyamet günü âlimlerden biri olarak diriltilecektir. Âlimin âbide üstünlüğü ise yetmiş derecedir."[14]

İslâm'da ilmin önemine dair İbn Abdilberr en-Nemerî'nin (463/1071) *Câmi'u beyâni'l-'ilm ve fadlihî* adlı eserinde kırk hadîs derlenmesi ve ezberlenmesiyle ilgili sayıda rivâyete yer verdiği görülmektedir:[15]

---

[9] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/ 124; Ebû Dâvûd, Cihâd 17.

[10] Ebû Dâvûd, Melâḥim 17; Tirmizî, Fiten 13.

[11] M. Yaşar Kandemir, 'Kırk Hadis', *DİA*, 25/467-470, İstanbul, 2002.

[12] İbn Adî, el-Kâmil bi'd-Duafâ, 5/1799; İbnü'l-Cevzî, el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye, 1/119; ez-Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, 3/594-595; İbn Hacer, Telhîsü'Habîr, 3/93.

[13] M. Yaşar Kandemir, 'Kırk Hadis', *DİA*, 25/467-470, İstanbul, 2002.

[14] İbn Hacer, el-Metâlibu'l-Âliye, no: 3095.

[15] İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l-İlm adlı eserinde (1/95, hadîs no: 157-161) kırk hadîs derlenmesi ve ezberlenmesine dair şu rivâyetlere yer vermiştir:
من حفظ على أمتي أربعين حديثا من السنة حتى يؤديها إليهم كنت له شفيعا وشهيدا يوم القيامة
من حمل من أمتي أربعين حديثا، لقي الله يوم القيامة فقيها عالما
من حفظ على أمتي أربعين حديثا فيما ينفعهم في أمر دينهم بعثه الله يوم القيامة
ما من مسلم يحفظ على أمتي أربعين حديثا يعلمهم بها أمر دينهم إلا جيء به يوم القيامة فقيل له: اشفع لمن شئت
من حفظ على أمتي أربعين حديثا من السنة، كنت له شفيعا يوم القيامة

İbn Asâkir'in *el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd*'ı

İbn Asâkir, eserin mukaddimesinde, Nureddin Zengî'nin kendisinden, Müslümanları Haçlılara karşı cihada teşvik ve cihâdın faziletlerine dair kırk hadîs derlemesini rica ettiğini ve bunu üzerine *el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd* adlı kırk hadîs kitabını hazırladığını ifade etmektedir.

İbn Asâkir derlediği kırk hadîs öncesinde kırk hadîs hıfzetmenin faziletine ilgili bir hadîsi zikretmiştir. İbn Asâkir, kırk hadis hıfzetmenin faziletine dair burada yer verdiği hadîse, kırk hadîs derlemesi diğer bir eseri olan, *Erba'ûne Hadîsen li-Erba'îne Şeyhan min Erba'îne Beldeten* adlı eserinin girişinde yer vermemiştir.

İbn Asâkir, eserindeki kırk hadîsi kendi isnâdlarıyla rivayet etmekle birlikte, tüm hadîslerin bitiminde hadîsin kimler tarafından tahrîc edildiklerine işaret etmemiştir. İbn Asâkir, kırk hadîsten 24'ünün hangi hadîsçiler tarafından rivâyet edildiğini belirtmiş, 16'sının ise hangi hadîsçilerce rivâyet edildiğini açıklamamıştır. İbn Asâkir, 5, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 22, 23, 25, 26, 29, 33, 34, 36 ve 40 no'lu hadîslerin kimler tarafından tahrîc edildiklerine değinmemiştir.

İbn Asâkir, kırk hadîsin hepsinin sıhhat derecelerine işaret etmediği, sadece birkaçının sıhhat derecesine değinmekle yetindiği görülmektedir. İbn Asâkir, 12 ve 13. hadisler için 'hâzâ hadîsün hasenün'; 23. hadis için 'hâzâ hadîsün hasenün sahîhun'; 26. hadis için 'hadîsün garîbun' değerlendirmesi yapmıştır.

İbn Asâkir'in *el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd*'ından birkaç örnek:

Birinci Hadîs

İbn Asâkir'in 'eyyü'l-îmâni efdalu' lafzıyla rivâyet ettiğibu ilk hadîs, -tespit edebildiğimiz- bütün kaynaklarda 'eyyü'l-a'mâli efdalu' veya 'eyyü'l-'ameli efdalu' lafızlarıyla rivâyet edilmiştir:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ العَمَلِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: «إِيمَانٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ". "قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «الجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ" قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «حَجٌّ مَبْرُورٌ

Resûlullah'a -sallallahu aleyhi ve sellem- hangi amel daha faziletlidir, diye sorulduğunda şöyle buyurdular: "Allah'a ve Resûlü'ne iman". Sonra hangisidir, denilince; "Allah yolunda cihâd" dediler. Peki, daha sonra hangisidir, diye sorulunca; "Mebrûr hacc" dediler.[16]

من تعلم أربعين حديثًا من أمر دينه, بعثه الله في زمرة الفقهاء والعلماء
من تعلم من أمتي أربعين حديثًا يفقه بها في دينه, كان فقيهًا عالمًا

[16] Buhârî, Îmân 16, no: 26; Müslim, Îmân 83; Ahmed b. Hanbel, 2/264

İkinci Hadîs

عنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ العَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيمَانٌ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ"، قُلْتُ: فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَعْلاَهَا ثَمَنًا، وَأَنْفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا"، قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: «تُعِينُ ضَايِعًا، أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ"،: قَالَ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: "«تَدَعُ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ بِهَا عَلَى نَفْسِكَ

Ebû Zer el-Ğıfârî, Nebî'ye -sallallahu aleyhi ve sellem- hangi amel daha faziletlidir, diye sorduğunda şöyle buyurdular: "Allah'a iman ve O'nun yolunda cihâd." Peki, kölelerin hangisini âzâd etmek daha faziletlidir, diye sorunca "ailesinin yanında olup ta en pahalı olanını" dediler. Bunu yapamazsam, hangisidir, diye sorunca "Yolunu kaybedene yardımcı olman veya ona bir iş öğretmendir" dediler. Peki, bunu da yapamazsam, deyince, buyurdular ki: "İnsanları şerrinden korumandır ki bu senin için sadaka olur."[17]

Üçüncü Hadîs

عنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ قَالَ الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا قَالَ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ ثُمَّ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ قَالَ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ قَالَ حَدَّثَنِي بِهِنَّ وَلَوْ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي

Abdullah b. Mes'ud; Nebî'ye -sallallahu aleyhi ve sellem- hangi amel daha faziletlidir, diye sorduğumda buyurdular ki: "Vaktinde kılınan namaz." Sonra hangi ameldir, diye sorunca; "Anne babaya iyilik yapmak" dediler. Peki sonra hangi ameldir, dediğimde; "Allah yolunda cihâd" dediler. O bana bunları sıraladı, lakin daha fazla soracak olsaydım, söylemeye devam ederdi.[18]

Sonuç

Bir İslâm hukuku kavramı olarak Müslüman olmayanlarla savaşmak demek olan cihâd, tasavvufta nefsi dizginleme çabası için kullanılmıştır. İslâm hukukçularının daha çok "Müslüman olmayanlarla savaş" anlamındaki cihâda ağırlık vermeleri, bu tür cihâdın hukukî bir mahiyette olması ve birtakım hukukî sonuçlar doğurması nedeniyledir.

Askerî mücadelelerin başarısında askerî, teknik güç ve donanım kadar, askerin moral ve motivasyonu diye ifade edilebilecek manevî donanım ve destek te büyük öneme sahiptir. İslâm'daki gazâ, cihâd, vatan müdafaası, şehîdlik, gazilik öğretisi ve anlayışı İslâm ordularının başarılarının arka planındaki önemli manevî dinamiklerdir.

[17] Buhârî, Itk 2, no: 2518; Müslim, Îmân 84.
[18] Buhârî, Mevâkît 5; Edeb 1; Müslim, Îmân 85, 139.

Haçlı Seferlerinin organizatörleri, istilacı ve talancı Hıristiyanları harekete geçirmek için "günahtan arınma, cennetin tapusu" gibi kavramlara mukabil, Haleb Atabegi Nûreddîn Mahmûd Zengî "cihâd, gazilik ve "şehîdlik" kavramlarıyla Kudüs'ün Haçlılardan kurtarılması için Müslümanları, Haçlı prenslik ve kontluklarına karşı savaşmaya teşvik etmişler ve bunda muvaffak olmuşlardır.

Müslümanların Haçlılara karşı savaşlarda teşvik ve teşci edilmesinde vâizlerin, hatiplerin, komutanların etkili konuşmaları yanında ilim adamlarının cihâda dair hazırladıkları kitapların da önemli bir yeri vardır. Halep Atabegliği'nin kurucusu Nureddin Zengî'nin güzel yazısı, çok okuyan, ciddi seviyede fıkıh, özellikle Hanefî fıkhı bilgisiyle öne çıkan, geceleri ibadet ve zikir yapan, hadis ilmiyle meşgul olan ve hadis ezberleyip rivâyet eden âlim bir devlet adamıdır. Nureddin Mahmud b. Zengî (569/1174) dönemi ilim adamlarından hadisçi ve Târîhu Medîneti Dımaşk adlı hacimli eseriyle tanınan İslâm tarihçisi İbn Asâkir (571/1176), Nureddin Zengî'nin ricasıyla el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd adlı cihâdın faziletlerine dair kırk hadîs kitabını Müslümanları Haçlılara karşı savaşa teşvik amacıyla hazırlamıştır.

KAYNAKÇA

el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, Dârü'l-Kütübi'-İlmiyye, Beyrut, 1408/1988.

Ali el-Kârî, el-Esrârü'l-Merfû`a fi'l-Ahbâri'l-Mevdû`a, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406/1986.

Demirkent, Işın, Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Ebû Dâvûd, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

el-Gazzâlî, İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Müessesetü'l-Halebi, Kahire, 1387/1968.

Işık, Abdulcelil, "Haleb Zengî Atabegliği"nin Haçlılar ile Mücadelesinde Maneviyatın Rolü", Kilis Üniversitesi, SBE Dergisi, C. 8, S. 16, Kilis, 2018.

İbn Asâkir, el-Erba'ûn fi'l-Hass 'ale'l-Cihâd, tah. Ahmed Abdülkerim Hulvani, Dârü'l-Fida, Dımaşk, 1411/1991.

İbn Adî, el-Kâmil bi'd-Duafâ, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1404/1984.

İbnü'l-Cevzî, el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye,

İbn Hacer, Telhîsü'Habîr, tah. Şa'ban Muhammed İsmail, Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, Kahire, 1979.

İbn Hacer, el-Metâlibu'l-Âliye, tah. Habiburrahman el-A'zamî, Daru'l-Marife, Beyrut, 1414/1993.

İbn Mâce, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İbn Tâhir el-Makdisî, Zehîretü'l-Huffâz, Dârü's-Selef, Riyad, 1416/1996.

Kandemir, M. Yaşar, 'Kırk Hadis', *DİA*, 25/467-470, İstanbul, 2002.

Kök, Bahattin, "Nûreddin Zengî, Mahmud", *DİA*, 33/259-262, İstanbul, 2007.

Nuaymî, ed-Dâris fî Târîḫi'l-Medâris, nşr. Ca'fer el-Hasenî, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, Kahire, 1408/1988.

es-Sehâvî, el-Makâsidü'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehire ale'l-Elsine, Dârü'l-Kütübi'-İlmiyye, Beyrut, 1407/1987.

es-Suyûtî, ed-Dürerü'l-Müntesire fi'l-Ehâdîsi'l-Müştehire, Câmiatü'l-Melik Suud, Riyad, 1408/1988.

et-Tirmizî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Yücel, Ahmet, "Hz. Peygamber'in Cihad Anlayışı ve Kültüre Yansımaları (Cihad Hadisleri ve Değerlendirilmesi)", İslâm Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad, Kuramer, İstanbul, 2016, s. 221-248

ez-Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, tah. Ali Muhammed Muavvad, Adil Ahmed Abdülmevcut, Abdülfettah Ebû Sünne, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995.